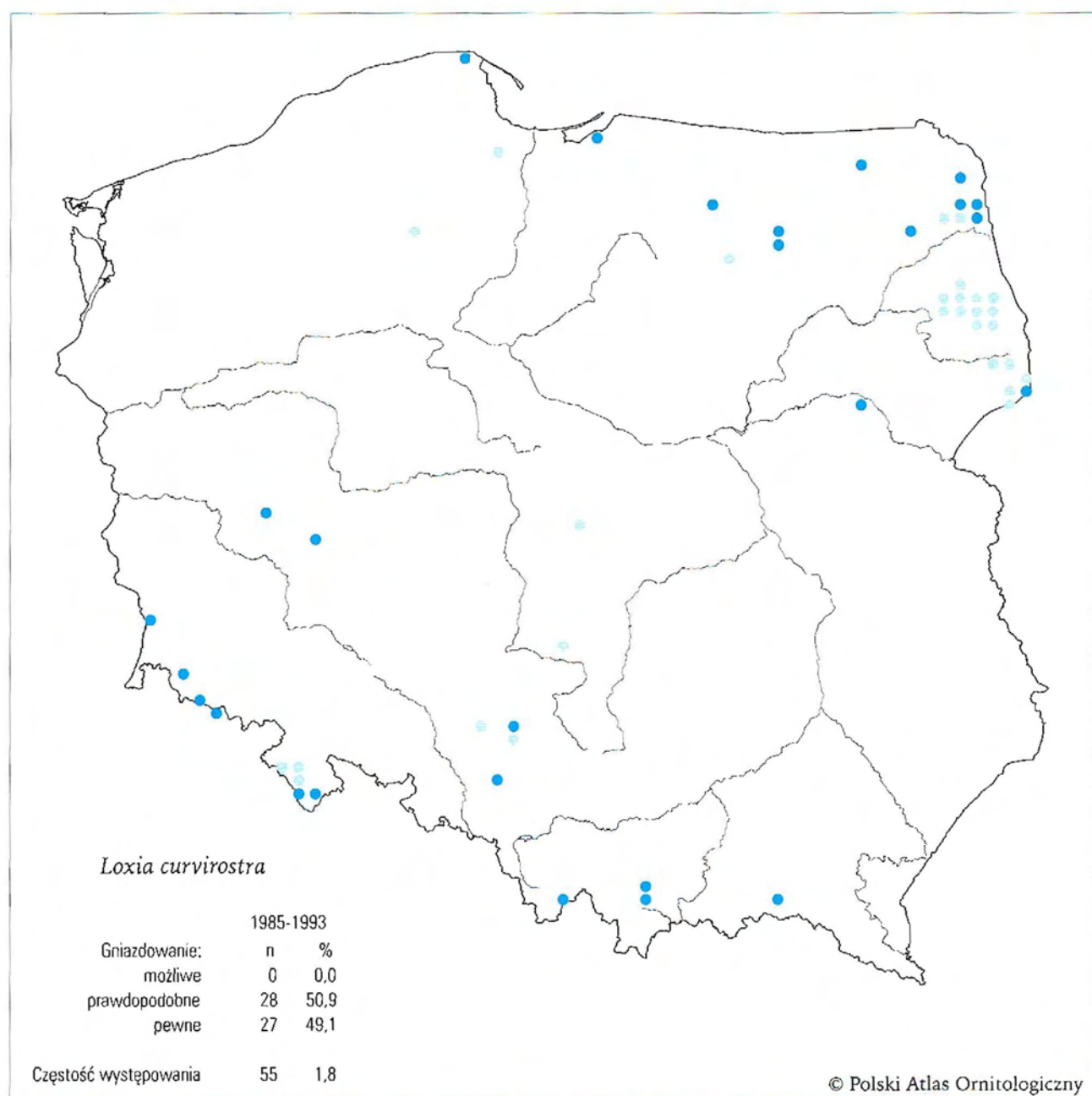
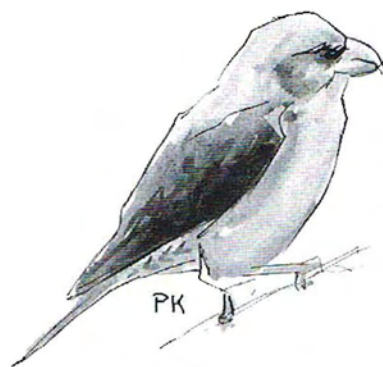

Krzyżodziób świerkowy

Loxia curvirostra

Kategoria C oraz kryteria BU i NP

Występujący lokalnie, bardzo nieliczny lub nieliczny.

Pierwotny areał lęgowy krzyżodzioba świerkowego w Europie to obszary leśne Fennoskandii i północnej Rosji. Wraz ze zwiększaniem się udziału świerka oraz sosny poza naturalnym zasięgiem, od końca XIX w. gatunek ten rozprzestrzenił się szeroko w lasach całej Europy, szczególnie na obszarach górskich (Knox 1997). Rozmieszczony plamowo, w wielu rejonach pospolity, choć wykazujący duże fluktuacje liczebności (głównie tereny górskie), w innych nieregularnie lęgowy (tereny nizinne). Zwykle 3–5-letni cykl urodzaju nasion świerka (ponad 20% drzew obradzających) jest oszarnio coraz rzadszy, np. po 1950 r. w Polsce wystąpił zaledwie pięciokrotnie (Boratyński i Bugala 1998). W latach nieurodzaju nasion świerka praki migrują na nowe tereny, gdzie lęgną się jeden lub kilka sezonów, po czym większość z nich wraca (np. Newton 1972, Knox 1990). Krzyżodziób wykazuje tendencje do osiadłości, jeżeli żeruje na nasionach drzew, których owocowanie jest stabilne. Dotyczy to zwłaszcza sosny zwyczajnej i niektórych drzew egzotycznych (Marquiss i Rae 1994).

W Polsce krzyżodziób świerkowy gniazduje głównie w borealnych świetlicach niżowych, borach świerkowych regla dolnego i górnego oraz w piętrze kosówki z kępami świerka, jodły i limby, wszędzie preferując starodrzewy. Tylko wyjątkowo zasiedla bory sosnowe lub drzewostany modrzewiowe, zwłaszcza na nizinach.

Prawdopodobnie krzyżodziób świerkowy corocznie lęgnie się na Nizinie Północnopodlaskiej, Mazurach, Pomorzu, w Sudetach i Karpatach. Skrajnie nielicznie zasiedla również pozostały obszar kraju, zwłaszcza Śląsk i Wielkopolskę. W wyniku inwazji, które są zależne od urodzaju nasion świerka, a rzadziej modrzewia czy innych gatunków drzew iglastych, gniazduje na nowych terenach i – jeśli warunki na to pozwalają – może tworzyć tam lokalne populacje (Marquiss i Rae 1994). Odzwierciedleniem nalotu jest głównie zwiększenie zagęszczenia ptaków lęgo-

wych w stałym zasięgu, a także lęgi na terenach wcześniej nie zajmowanych.

Ostarni, duży nalot krzyżodzioba w Europie wystąpił w sezonie 1990/1991 (Marquiss i Rae 1994, Summers i in. 1996). W Polsce zaznaczył się on znikomo, głównie na wschodzie kraju. W lesie Kryńszczak na Mazowszu w tym okresie zarejestrowano łącznie 45 spotkań w sumie ok. 300 os. (Rzępała i Mitrus 1995). Dane atlasowe sugerują również niewielki nalot w całej Polsce w latach 1989–1991. Lokalne naloty stwierdzono np. w 1993 r. w północno-wschodniej Polsce i Sudetach Środkowych (Tomiałojć 1995, Mikusek 1996), w 1992 i 1995 w Sudetach Zachodnich (Flousek i Gramsz 1999) oraz w 1998 w Krainie Gór Świętokrzyskich (Z. Fijewski i S. Chmielewski w: Chmielewski i in. 2005a).

Dane dotyczące zagęszczenia par lęgowych z Polski są bardzo skąpe. W 1993 r. w Sudetach Środkowych w związku z lokalnym urodzajem nasion świerka zaobserwowano nalot krzyżodzioba. Gatunek wystąpił wówczas w zagęszczeniu 1–2 p/10 ha, zaś w rok po nalocie liczebność zmniejszyła się ok. 100-krotnie (Mikusek 1996).

Mapa rozmieszczenia krzyżodzioba świerkowego w Polsce jest bardzo niekompletna ze względu na: inwazyjność pojawów, trudności metodyczne w interpretacji ewentualnych zachowań lęgowych gatunku, nietypową fenologię lęgów oraz pomijanie przez obserwatorów jednorodnych borów. W okresie silnej inwazji krzyżodzioba rozmieszczenie stanowisk lęgowych w zasięgu świerka może być bardziej jednolite, zwłaszcza w północno-wschodniej Polsce oraz wzdłuż południowej granicy kraju. Jednocześnie można się spodziewać, że gatunek regularnie gniazduje w tych częściach kraju, gdzie występują znaczne połacie litych świerczyn lub świerk jest liczny gatunkiem domieszkowym (np. Pomorze, Wielkopolska, Roztocze, Góry Świętokrzyskie, wschodnie Mazowsze).

Romuald Mikusek